

Шифр «Мати й мачуха»

**СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО В УКРАЇНІ:
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ**

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Загальні положення про інститут сурогатного материнства.....	5
1.1. Поняття та правові засади регулювання сурогатного материнства в Україні.....	5
1.2. Сурогатне материнство в зарубіжних державах.....	7
Розділ 2. Правова характеристика договору сурогатного материнства за законодавством України.....	10
2.1. Поняття та природа договору сурогатного материнства.....	10
2.2. Сторони договору сурогатного материнства.....	13
2.3. Зміст договору сурогатного материнства.....	18
Розділ 3. Особливості укладення та припинення договору сурогатного материнства.....	21
3.1. Порядок укладення та форма договору сурогатного материнства.....	21
3.2. Підстави припинення договору сурогатного материнства.....	22
Висновки.....	25
Список використаних джерел.....	27
Анотація.....	30
Додаток №1. Заява сурогатної матері.....	31
Додаток №2. Згода чоловіка сурогатної матері на її участь у програмі сурогатного материнства.....	33

Вступ

Актуальність теми. Сім'я є провідним соціокультурним інститутом, який виступає дієвим інструментом соціалізації особистості, консолідації та гуманізації соціуму, толерантної взаємодії в полікультурному суспільстві.

Більшість людей не уявляє сім'ю без дітей. Однак, з огляду на низку причин, останнім часом проблемою населення багатьох держав світу є безпліддя, яке набирає все більшого поширення.

Одним з рішень цієї проблеми можна вважати застосування допоміжних репродуктивних технологій, в першу чергу інституту сурогатного материнства. На сьогодні характерною рисою суспільства є депопуляція, тому підвищення рівня народжуваності, в тому числі шляхом сурогатного материнства, набуває особливого значення, а, отже, потребує належного правового регулювання.

Ступінь дослідження теми. Дослідженням проблем регулювання відносин сурогатного материнства присвячені праці вітчизняних та зарубіжних спеціалістів у сфері цивільного та сімейного права, серед яких Ватрас В. А., Верес Я. І., Гітліна К. А., Головащук А. П., Квіт Н. М., Коренга Ю. В., Красницька Л., Митрякова О. С., Пестрикова А. А., Розгон О., Самойлова В.В., Ситдікова Л.Б., Сорокіна Т.В.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають внаслідок укладання договору сурогатного материнства.

Предметом дослідження є правове регулювання сурогатного материнства в Україні.

Мета та завдання роботи. Мета роботи полягає в правовому аналізі законодавчих і наукових засад, які регулюють відносини, що виникають з договору сурогатного материнства, та розробленні пропозицій, спрямованих на їх удосконалення.

При написанні роботи були поставлені наступні завдання:

- 1) визначити поняття сурогатного материнства та нормативно-правову базу його регулювання;

- 2) дослідити особливості регулювання сурогатного материнства в зарубіжних країнах;
- 3) з'ясувати правову природу і сутність договору сурогатного материнства;
- 4) охарактеризувати сторони договору сурогатного материнства;
- 5) встановити зміст договору сурогатного материнства;
- 6) дослідити особливості укладання договору сурогатного материнства;
- 7) здійснити аналіз підстав припинення договору сурогатного материнства.

Методологічну основу роботи складають як загальнонаукові, так і спеціальні методи: аналіз та синтез, за допомогою яких виявилися загальні засади правовідносин, що виникають з договору сурогатного материнства; діалектичний, що дозволив виявити загальні властивості, зв'язки та закономірності, які виникають при укладанні договору сурогатного материнства; порівняльно-правовий, за допомогою якого здійснено аналіз розвитку інституту сурогатного материнства у сучасному українському середовищі та в інших країнах; логіко-юридичний, що використовувався при формулюванні пропозицій відносно подальшого вдосконалення законодавчої бази в контексті предмета роботи.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в систематизації загальнотеоретичних та практичних положень щодо договору сурогатного материнства і запропонуванні шляхів удосконалення чинного законодавства.

Практичне і теоретичне значення дослідження полягає у тому, що розроблені рекомендації сприяють розвитку доктрини цивільного та сімейного права у сфері регулювання відносин сурогатного материнства і можуть бути використані для навчальної роботи та у науково-дослідній діяльності при дослідженнях проблем, пов'язаних з сурогатним материнством.

Розділ 1. Загальні положення про інститут сурогатного материнства

1.1. Поняття і правові засади регулювання сурогатного материнства в Україні

Україна входить до категорії держав, де сурогатне материнство дозволено на законодавчому рівні. На сьогоднішній день адаптація суспільства до розвитку медицини в сфері репродуктивних технологій ще не відбулася в повному обсязі, тому правове забезпечення сурогатного материнства є одним із законодавчо неврегульованих і складних інститутів на межі галузей цивільного та сімейного права.

Невизначеним залишається і сам термін сурогатного материнства.

Сорокіна Т. В. вважає, що під сурогатним материнством слід розуміти процес імплантації, виношування та народження дитини виконавцем (сурогатною матір'ю), яка зачата з використанням генетичного матеріалу замовника (замовників), донора чи самої сурогатної матері, на основі договору сурогатного материнства між сурогатною мамою і можливими батьками на оплатній чи безоплатній основі [23, с.216].

Наведене визначення характерне одразу для двох видів сурогатного материнства: традиційного та гестаційного. Традиційне сурогатне материнство в більшості країн заборонене, оскільки дитина має генетичний зв'язок з сурогатною матір'ю, на відміну від гестаційного сурогатного материнства. Такий вид допоміжних репродуктивних технологій заборонений і в Україні.

На думку В. В. Самойлової, сурогатне материнство – метод допоміжних репродуктивних технологій, за допомогою якого жінка на підставі взаємної домовленості з особами, що звернулися до неї за наданням вказаної послуги, проходить процедуру імплантації ембріона, створеного в результаті ЕКО, виношує дитину з метою народити та передати її цим особам. При цьому в дане поняття мають також включатися випадки, коли досягнути мети народити та передати дитину особам, які звернулися за такою послугою, не вдається [20, с. 234].

Виходячи з вищевказаного, можна виділити наступні ознаки сурогатного материнства в Україні:

- 1) наявність взаємної домовленості між сурогатною матір'ю та замовниками;
- 2) факт зачаття дитини шляхом проведення ЕКО та імплантації ембріона;
- 3) обов'язкове використання генетичного матеріалу замовників;
- 4) специфічна мета - виношування та народження дитини для подальшого передання її генетичним батькам.

Комплексне правове регулювання відносин, які виникають при застосуванні процедури сурогатного материнства в Україні, відсутнє. Лише окремі положення щодо цього правового явища передбачені в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України), Сімейному кодексі України (далі – СК України), Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», Законі України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині», Правилах державної реєстрації актів цивільного стану України, затверджених Наказом Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 р., Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, затвердженого Наказом Міністерства охорони здоров'я від 9 вересня 2013 р.

На загальноєвропейському рівні важливе значення при вирішенні питань, які стосуються репродукції людини, має прийнята 19 листопада 1996 року Комітетом міністрів Ради Європи Конвенція з прав людини в біомедицині, яка являє собою перший обов'язковий в сфері охорони здоров'я юридичний документ, направлений на захист людини від можливих зловживань, пов'язаних з використанням нових біологічних і медичних методів і процедур.

Методи штучного запліднення в міжнародному праві регулюються також декількома директивами, що ґрунтуються на трьох рекомендаціях Парламентської асамблеї Ради Європи, резолюціями, прийнятими 16 березня

1969 року Європейським парламентом, та рішеннями Комісії з прав людини № 6574/71 і № 7654/76.

Законодавство України містить також спроби прийняття спеціального нормативно-правового акту в сфері регулювання відносин сурогатного материнства. Ця спроба пов'язана з проектом Закону України «Про допоміжне материнство» №8703 від 17.06.2011, який був запропонований на розгляд 8 сесії VI скликання Верховної Ради України. Вказаний законопроект регламентував організаційно-правові питання, медичні аспекти, основні напрями державної політики та повноваження органів виконавчої влади у сфері допоміжного материнства. Крім того, було запропоновано впровадження державних програм сурогатного материнства, що обумовлювали безпосереднє сприяння держави особам, які з об'єктивних причин виявили бажання стати замовником процедури сурогатного материнства.

Таким чином, законодавство України в сфері регламентації сурогатного материнства потребує значного доповнення, яке дозволило б усунути існуючі прогалини та колізії в правовому регулюванні допоміжних репродуктивних технологій.

1.2. Сурогатне материнство в зарубіжних державах

Показником стану репродуктивного здоров'я населення вважається безплідність. Ця проблема, нажаль, стосується не лише України, а й усього світу, тому сурогатне материнство отримало законодавче регулювання в багатьох іноземних державах.

Світовим центром сурогатного материнства вважається штат Каліфорнія, в якому надаються міжнародні послуги сурогатних матерів. В 1992 році Законодавчий орган Каліфорнії прийняв рішення про те, що контракти по виконанню послуг сурогатного материнства не суперечать громадським інтересам. Цього ж року було прийнято законопроект про легалізацію застосування сурогатного материнства на комерційних основах.

Проте губернатор штату наклав на нього вето. В 1993 році Верховний суд Каліфорнії виніс рішення про визнання законними батьками дитини, народженої за допомогою методу сурогатного материнства, подружжя, яке уклало договір про виношування дитини сурогатною мамою.

Таким чином, в Каліфорнії почали застосовувати згодом законодавчо закріплений принцип, відповідно до якого всі права на дитину, народжену за допомогою сурогатної матері, належать генетичним батькам [22, с. 317].

Показовим можна вважати регулювання сурогатного материнства в Ізраїлі. Оскільки Ізраїль є передовою країною в сфері розвитку медицини, ця процедура отримала своє законодавче закріплення ще в 1996 році шляхом прийняття закону «Про сурогатне материнство» (про утвердження договору і статусу новонародженої дитини). Для втілення цього закону була створена Комісія по утвердженню договорів сурогатного материнства, до складу якої ввійшли спеціаліст в сфері гінекології та новонароджених, психолог, соціальний працівник, представник громадськості, юрист, представник релігії, яку сповідають сторони договору.

Вимогами, які висувають до сурогатних матерів в Ізраїлі, є:

- вік від 22 до 38 років;
- максимальна кількість пологів не повинна перевищувати трьох;
- наявність власної здорової дитини;
- проміжок часу між останніми пологами не повинен перевищувати одного року;
- на момент прийняття рішення про укладення договору про сурогатне материнство жінка не може знаходитися в складних життєвих ситуаціях (розлучення, важке матеріальне становище, втрата чи важка хвороба одного з членів родини) [10, с. 103].

Вивчаючи досвід зарубіжних країн щодо регулювання сурогатного материнства, слід зазначити, що воно законодавчо заборонено у Франції та Німеччині. Використання сурогатних матерів, у тому числі на комерційній основі, законодавчо дозволено в більшості штатів Америки, Південно-

Африканській республіці, Російській федерації, Грузії, Україні. У таких державах, як Греція, Ірландія, Фінляндія та Бельгія, залучення лікування безплідності сурогатних матерів ніяк не регламентується законом, хоча має місце. Проте у деяких країнах дозволено лише некомерційне сурогатне материнство — коли сурогатна мати не одержує винагороди, заборонена реклама сурогатного материнства, підбір сурогатних матерів. Таке законодавство діє в Австралії, Великобританії, Данії, Ізраїлі, Іспанії, Канаді, Нідерландах, окремих штатах Америки [14, с. 33].

Таким чином, можна зробити висновок, що дозволяючи використання процедури сурогатного материнства чи забороняючи його, держави керуються політикою, яку проводять в сфері сімейних відносин, а також моральними та релігійними устоями суспільства.

Розділ 2. Правова характеристика договору сурогатного материнства за законодавством України

2.1. Поняття і природа договору про сурогатне материнство

Хоча сурогатне материнство в Україні з'явилося достатньо давно, відносно договору про сурогатне материнство досі існує прогалина в українському законодавстві. З огляду на це не визначеним залишається місце цього договору в правовій системі.

Характеризуючи договір про сурогатне материнство, необхідно спершу визначитися з його правовою природою, оскільки відношення до цього договору мають як норми цивільного, так і сімейного права.

Особливий характер відносин сурогатного материнства полягає в тому, що його основною метою є реалізація дружиною та чоловіком права на материнство та батьківство, передбаченого ст.ст. 49, 50 СК України, у випадку, коли дружина з фізіологічних причин не може самостійно виносити та народити дитину. Договір сурогатного материнства стосується також прав та інтересів дитини, яка народжується в результаті сурогатного материнства. До того ж укладення договору між подружжям і сурогатною матір'ю спрямоване на виникнення сімейних відносин між подружжям і новонародженою дитиною [8, с. 73]. Тобто договір сурогатного материнства має сімейно-правову природу.

Однак, на думку автора, сам договір регулює відносини між сурогатною матір'ю та біологічними батьками дитини, тому є цивільно-правовим договором, правове регулювання якого повинно здійснюватися нормами цивільного права, оскільки відносини між сторонами мають суто цивільно-правовий характер. Крім того, там, де мова йде про оплату, особливості укладання, істотні умови, а також відповідальність за порушення договірного зобов'язання слід констатувати наявність цивільно-правової сфери. Таким чином, при укладанні договору про сурогатне материнство сторони мають керуватися нормами Глави 52 ЦК України, яка встановлює загальні положення про договір

З огляду на вищевикладене договір про сурогатне материнство – це цивільний правочин, який укладений за вільним волевиявленням юридично рівних і майново-самостійних учасників цивільно-правових відносин, направлений на виникнення цивільних прав і обов'язків, з урахуванням особливостей, що впливають із суті породжених цим правочином правовідносин.

Договір про сурогатне материнство не знайшов свого місця серед окремих видів договорів, передбачених ЦК України, тому він є непоіменованим. З цієї причини договір, який урегульовує відносини сурогатного материнства, може називатися:

- 1) договір про здійснення допоміжних репродуктивних технологій методом сурогатного материнства;
- 2) договір про виношування дитини та подальшу її передачу;
- 3) договір про надання послуг сурогатної матері, тощо.

З огляду на невизначеність договору в ЦК України відкритим залишається питання щодо віднесення його до тієї чи іншої групи договорів, передбачених актами цивільного законодавства. Наприклад, О.С. Митрякова порівнює використання тіла сурогатної матері в цілях виношування дитини з договором оренди. Орендною платою в даному випадку виступає компенсація витрат, пов'язаних з виношуванням дитини, та винагорода за надання сурогатною матір'ю своєрідної послуги. Під тимчасовим володінням і використанням слід розуміти те, що тіло сурогатної матері «здається в оренду» на чітко визначений строк, а саме на період вагітності [15, с. 82].

Аналізуючи вищевикладену позицію, слід звернути увагу також на ототожнення договору про сурогатне материнство з договором про надання послуг.

Репродуктивна послуга як об'єкт цивільних правовідносин з сурогатного материнства передбачає встановлений договором процес зачаття, виношування і народження дитини з подальшою її передачею біологічним батькам [24, с. 415]. Однак, специфічний предмет і об'єкт,

відмінність способу виконання послуги, передбаченої договором сурогатного материнства, від будь-якої іншої, соціальне призначення, сімейно-правова направленість та інші особливості зумовлюють необхідність визнання цього договору самостійним видом договірної зобов'язання та виокремлення його в тексті ЦК України.

Перешкодою для визнання та остаточного закріплення договору про сурогатне материнство є спір про законність даної угоди, оскільки в українському суспільстві, не зважаючи на законодавчу регламентацію процедури сурогатного материнства, досі не існує чіткої позиції щодо сприйняття такого способу народження дитини. Таким чином, договір про сурогатне материнство все ще може розглядатися як нікчемний правочин, тобто такий, що протирічить засадам моральності та правопорядку.

Договір про сурогатне материнство слід вважати консенсуальним так, як він вважається укладеним з моменту досягнення сторонами згоди з усіх істотних умов.

В залежності від характеру розподілу прав та обов'язків між сторонами договір є синалагматичним, тобто породжує взаємні права та обов'язки для кожного учасника. Сурогатна мати зобов'язується виконувати вказівки лікаря та виносити і передати біологічним батькам дитину, в замість чого має право на винагороду. У біологічних батьків, які є іншою стороною договору, в свою чергу виникають кореспондуючі у відношенні до сурогатної матері права та обов'язки.

Як правило, для договору сурогатного материнства характерна оплатність. Стаття 626 ЦК України передбачає презумпцію відплатності договору, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає із суті договору. Таким чином, зобов'язання, породжені договором, можна вважати грошовими. При цьому за погодженням сторін правочин може бути безоплатним, оскільки з даного питання відсутня будь-яка імперативна норма.

Договір сурогатного материнства також є алеаторним. Алеаторні договори – це договори на ризик. Алеаторність вказаного договору пов'язана з особливостями його належного виконання, які залежать від багатьох факторів, вплинути на які інколи неможливо. В першу чергу, така ризиковість викликана біологічними процесами, які відбуваються в організмі сурогатної матері в період вагітності.

Дискусійним залишається питання віднесення договору до категорії комерційних чи фідучіарних. Автор схиляється до точки зору, згідно з якою договір має ознаки фідучіарного, оскільки генетичні батьки, як правило, відповідально підходять до вибору іншої сторони договору, звертаючи увагу на порядність та інші характеристики сурогатної матері, аби бути впевненими в належному виконанні зобов'язання з огляду на його специфічний предмет та об'єкт. Звідси можна зробити висновок, що відсутність довіри до конкретного контрагента тягне за собою неможливість укладення договору.

Характеристика договору про сурогатне материнство за представленою класифікацією має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки відображає загальні положення щодо даного договору, сприяє подальшому вдосконаленню та систематизації законодавчої бази.

2.2. Сторони договору про сурогатне материнство

Виникає чимало питань відносно сторін договору про сурогатне материнство. Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні регламентує вимоги, що пред'являються до однієї зі сторін договору – сурогатної матері. Сурогатною матір'ю може бути повнолітня дієздатна жінка за умови наявності власної здорової дитини, добровільної письмово оформленої заяви сурогатної матері за формою, наведеною в додатку до цього Порядку, а також за відсутності медичних протипоказань [6, п. 6.4]. Крім того вона не може перебувати у безпосередньому генетичному зв'язку з дитиною, однак дозволяється виношування вагітності

близькими родичами майбутніх батьків (мати, сестра, двоюрідна сестра тощо) [6, п. 6.1].

Спірним є обраний Порядком віковий критерій для сурогатної матері. Медичною статистикою та рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я встановлено, що найбільш сприятливий репродуктивний вік жінки припадає на 20-35 років. З огляду на вищевказане проект Закону України «Про допоміжне материнство» пов'язує виникнення права бути сурогатною матір'ю з настанням двадцяти одного року, а не вісімнадцятиліттям [7, ч. 1 ст. 6].

Необхідною передумовою для укладення договору про сурогатне материнство є наявність відповідно оформленої (у формі заяви) згоди чоловіка сурогатної матері, якщо вона перебуває у шлюбі. Така вимога обумовлена ч. 2 ст. 54 СК України, згідно з якою всі найважливіші питання життя сім'ї вирішуються подружжям спільно, на засадах рівності.

При цьому слушною видається думка залучення в безпосередні договірні правовідносини чоловіка сурогатної матері як сторони договору. Генетичні батьки таким чином зможуть забезпечити піклування про вагітну сурогатну матір з боку її чоловіка шляхом покладання на нього обов'язку виконувати певні дії або утриматися від них. Наприклад, в договорі може бути прописаний обов'язок чоловіка сурогатної матері не палити цигарки в присутності дружини або не вживати алкогольні напої в період її вагітності.

Відсутність необхідної правової регламентації породжує колізії відносно іншої сторони договору, якими є генетичні (біологічні) батьки. Частина 7 ст. 281 ЦК України встановлює норму, згідно з якою повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством. Оскільки законодавство не містить імперативних обмежень, посилаючись на п. 6.11 Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні, в якому необхідною умовою проведення процедури сурогатного материнства

визнається договір між сурогатною матір'ю та жінкою (чоловіком) або подружжям, можна зробити висновок, що стороною даного договору мають право виступати як одинокі особи (жінки чи чоловіки), жінки і чоловіки, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах, так і подружні пари. Принцип невтручання в сферу материнства та батьківства дозволяє особам на власний розсуд обирати момент, коли ставати батьками, і, враховуючи можливі проблеми з репродуктивною здатністю, - яким чином ставати батьками.

Підтвердження даної точки зору міститься і в світовій практиці. Так, в США після рішення суду у справі *Dunkin v. Boskey*, яке розглядалося ще в 2000 році, неодружені пари наділені такими ж правами при використанні сурогатного материнства, як і пари, що перебувають в зареєстрованому шлюбі [17, с. 84].

Проект Закону України «Про допоміжне материнство» також містить положення, згідно з якими показаннями до допоміжного материнства є наявність заморожених ембріонів подружжя у разі смерті дружини (чоловіка) [7, ч.ч. 3, 2 ст.ст. 4.5].

Діюче законодавство України не приділяє належної уваги питанню реалізації громадянами своїх прав в сфері репродуктивних технологій, тим самим створюючи колізії у правовому регулюванні. Частина 2 ст. 123 СК України визнає батьками дитини, народженої сурогатною матір'ю, подружжя. Таке ж положення міститься в Правилах державної реєстрації актів цивільного стану. Тобто перераховані нормативно-правові акти звужують право одиноких осіб на материнство (батьківство) в рамках застосування допоміжних репродуктивних технологій.

При усуненні цієї колізії правових норм, слід взяти до уваги думку Всесвітньої організації охорони здоров'я, яка наполягає на тому, що батьками дитини, народженої гестаційним кур'єром (сурогатною матір'ю) є одна або дві людини, чий генетичний матеріал використовувався для запліднення. Удосконалення існуючих нормативно-правових актів у

відношенні можливості осіб брати участь в програмі сурогатного материнства без прив'язки до шлюбних відносин дозволило би зробити крок вперед до визнання прав людини.

На відмінну від сурогатної матері законодавець не встановлює ніяких вимог до генетичних батьків (матері, батька). В судовій практиці США при визначенні природи договору про сурогатне материнство використовується підхід, який полягає у тому, що відносини з встановлення батьківських прав за договором сурогатного материнства можуть регулюватися нормами про усиновлення дітей. Виходячи з даної точки зору, логічним було б припустити, що вимоги до генетичних батьків (батька, матері) як до сторони договору мають бути схожі з вимогами встановленими для усиновлювачів (ст.ст. 211, 212 СК України).

Наприклад, договір про сурогатне материнство не мають права укладати особи, які:

- визнані недієздатними чи обмежені у дієздатності;
- позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені;
- були стороною договору про сурогатне материнство, але договір було розірвано з їх вини;
- були усиновлювачами (опікунами, піклувальниками, прийомними батьками, батьками-вихователями) іншої дитини, але усиновлення було припинено або визнано недійсним (було припинено опіку, піклування чи діяльність прийомної сім'ї або дитячого будинку сімейного типу) з їх вини;
- перебувають на обліку або лікуванні в психоневрологічному чи наркологічному диспансерах;
- зловживають спиртними та (або) наркотичними речовинами;
- мають захворювання, перелік яких затверджено Міністерством охорони здоров'я України;
- перебувають за межею бідності;
- потребують постійного стороннього догляду за станом здоров'я;

- мають непогашену чи незняту судимість за вчинення злочину проти життя і здоров'я людини;
- є особами без громадянства.

Практика свідчить, що стороною договору на боці генетичних батьків можуть бути іноземці. При цьому виникає низка проблем, за яких залишаються незахищеними права сторін договору сурогатного материнства та дитини, народженої сурогатною матір'ю. Прикладом є судова справа, згідно з матеріалами якої громадяни Франції уклали договір сурогатного материнства на території України. Після народження дітей сурогатною матір'ю їм було видано свідоцтво про народження, а генетичні батьки (іноземці) звернулися до посольства Франції в Україні з метою оформлення необхідних документів для вивезення дітей у Францію та надання їм французького громадянства. Проте посольство їм відмовило, оскільки сурогатне материнство у Франції заборонене [26].

Такі проблеми часто виникають, коли замовниками по договору є громадяни держав, в яких сурогатне материнство не дозволено. Неодноразово у своїх рішеннях Європейський суд з прав людини наголошував на порушенні положень Конвенції ООН з прав дитини державами, що не визнають замовників батьками дитини, народженої сурогатною матір'ю, а отже, не дозволяють цій дитині в'їзд на територію держави, отримання громадянства та права спадкування за біологічними батьками.

Так, Суд вказав на правові небезпеки, яким піддається дитина внаслідок французької судової практики, щодо її індивідуальності, національності та спадкових прав і визнав Францію винною у порушенні ст.8 Конвенції про права дитини, а саме щодо посягання на право дитини на сімейні зв'язки [12, с. 47].

Однак, незважаючи на рішення Європейського суду з прав людини, держави продовжують порушувати права дітей, народжених шляхом

застосування процедури сурогатного материнства, породжуючи тим самим механізми нелегальної протидії.

Із матеріалів судової практики відомо наступне. Громадянка України уклала договір сурогатного материнства з громадянами Німеччини. Оскільки в даній державі сурогатне материнство заборонено, для безперешкодного переправлення дитини через державний кордон України сурогатна матір надала до органу державної реєстрації актів цивільного стану неправдиві відомості про своє генетичне материнство. Таким чином, за фактом виявлення даного правопорушення прокурором було відкрито два провадження: кримінальне та цивільне (для встановлення факту материнства та виключення відомостей з реєстру актів цивільного стану) [27].

Вирішення даної правової проблеми запропоновано у проекті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій» (реєстр. № 8282). Зокрема, передбачається ст. 23 СК України доповнити ч. 4 такого змісту: «не визнається батьками дитини подружжя, яке є іноземними громадянами держав, де такий метод застосування репродуктивних технологій заборонений законом» [9, с. 30].

2.3. Зміст договору про сурогатне материнство

Відповідно ч.1 ст.628 ЦК України зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства. Оскільки цивільне законодавство залишило поза увагою договір сурогатного материнства, не встановлено жодних чітких вказівок щодо змісту цього договору.

Важливе місце у договорі про сурогатне материнство займають права, обов'язки та відповідальність сторін. Так, до обов'язків сурогатної матері належать: дотримання усіх рекомендацій лікаря закладу охорони здоров'я, що проводитиме програму сурогатного материнства та спостерігатиме

вагітність; з моменту настання вагітності стати на облік у жіночій консультації закладу охорони здоров'я; не вживати алкоголь, наркотичні засоби, не палити; дотримуватись рекомендацій стосовно харчування та режиму дня; утриматись від вчинення будь-яких дій, що можуть негативно вплинути на її здоров'я чи здоров'я майбутньої дитини; повідомляти потенційних батьків та лікаря про перебіг вагітності та усі зміни у здоров'ї; дати письмову нотаріально посвідчену згоду на запис потенційних батьків батьками дитини; після народження дитини передати її потенційним батькам. Сурогатна матір не має права оспорювати материнство згідно з ч. 2 ст. 139 СК України. Також вона не має права залишити дитину собі [11, с.77].

Так, порушенням обов'язку сурогатної матері є відмова віддати дитину та реєстрація її в органах реєстрації актів цивільного стану як власної, про що свідчить рішення Фрунзенського районного суду м. Харкова по справі №645/5956/16-ц, яким було визнано батьківство замовників та внесено зміни до свідоцтва про народження дитини [28].

До прав сурогатної матері належить право на: інформацію про усі юридичні питання програми сурогатного материнства; інформацію про усі медичні аспекти та можливі ризики для здоров'я, пов'язані з сурогатним материнством; у випадку комерційного сурогатного материнства отримання грошової компенсації; відшкодування усіх фактичних витрат у зв'язку з вагітністю та пологами; відшкодування шкоди, яка може бути заподіяна їй з вини потенційних батьків.

Обов'язки потенційних батьків: оплачувати витрати, пов'язані із проведенням програми сурогатного материнства та спостереженням вагітності; оплачувати харчування, одяг, ліки та інші поточні витрати; після народження дитини виплатити грошову компенсацію за умови комерційного сурогатного материнства; після народження зареєструвати дитину на себе в книзі записів актів цивільного стану. З метою захисту прав та інтересів майбутньої дитини потрібно закріпити на законодавчому рівні і у договорі

обов'язок потенційних батьків прийняти дитину і бути записаними батьками дитини після її народження.

Права потенційних батьків: на інформацію про юридичні та медичні аспекти сурогатного материнства; доступ до медичної документації по програмі сурогатного материнства; під час вагітності спілкуватися із сурогатною матір'ю з метою отримання інформації про стан її здоров'я та плоду; відшкодування шкоди, завданої з вини сурогатної матері [11, с. 77].

Особливу увагу слід приділити також конфіденційності процедури допоміжної репродуктивної технології; розміру і порядку виплати компенсації та інших коштів; медичному закладу, в якому проводитиметься програма сурогатного материнства. Крім того необхідно передбачити можливість настання обставин непереборної сили (форс-мажору). До таких обставин відносяться смерть сурогатної матері під час або після пологів, інші погіршення її здоров'я, в тому числі здоров'я репродуктивної функції, викидень, народження мертвої дитини, народження дитини з фізичними чи психічними вадами, народження двох і більше дітей, смерть генетичних батьків, тощо.

В договорі чітко мають бути сформовані наслідки невиконання чи неналежного виконання умов договору, різновидом яких може бути настання цивільно-правової відповідальності. Наприклад, сторони мають право передбачити конкретний розмір штрафних санкцій за порушення договірних зобов'язань.

В існуючому на сьогоднішній день законодавстві відсутні чіткі норми щодо змісту договору про сурогатне материнство. Даний факт зумовлює формування різних підходів в правозастосовчій діяльності до структури та умов цього договору, тому слушною видається ідея розробки моделі договору про сурогатне материнство, де були б визначені його умови.

Розділ 3. Особливості укладання та припинення договору сурогатного материнства

3.1. Порядок укладання та форма договору сурогатного материнства

Специфічність договору про сурогатне материнство зумовлює наявність певних особливих умов при його укладанні.

Договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [4, ч.1, 2 ст. 638].

Предмет договору про сурогатне материнство має пріоритетне значення, оскільки визначає саме зобов'язання. Предметом договору про сурогатне материнство будуть виступати дії сурогатної матері з виношування, народження та передачі дитини генетичним батькам з дозволом на її подальшу реєстрацію [18, с. 53].

Оскільки договір про сурогатне материнство досі ніяким чином не врегульований, як кожен цивільно-правовий договір, він повинен містити обов'язкову умову про предмет. Всі інші істотні умови визначаються сторонами при укладенні кожного конкретного договору сурогатного материнства.

Договір сурогатного материнства може бути укладеним лише в тому випадку, якщо підкріплений двома іншими самостійними договорами про надання послуг з медичним закладом, який має ліцензію на проведення допоміжних репродуктивних процедур. Такі договори укладаються окремо з кожною стороною договору про сурогатне материнство та не є його складовими частинами.

Обов'язковою умовою також є наявність заяви сурогатної матері (додаток №1) та письмової згоди чоловіка сурогатної матері (додаток №2),

якщо вона перебуває в шлюбі, на проведення у відношенні до дружини процедури імплантації ембріона.

Укладення договору про виношування дитини відбувається до проведення самої процедури допоміжної репродуктивної технології, однак після повного медичного обстеження як сурогатної матері, так і замовників (замовника).

При укладенні будь-якого договору важливо також враховувати вимоги до форми договору. Згідно з ч. 1 ст. 639 ЦК України договір може бути укладений у будь-якій формі, якщо вимоги щодо форми договору не встановлені законом.

При цьому, враховуючи специфічність договору про сурогатне материнство, з метою захисту прав і інтересів сторін договору та дитини, необхідно виключити можливість укласти договір в усній формі.

Стосовно договору О. Розгон зазначає, що: «Обов'язково цей документ потрібно засвідчити у нотаріуса, адже саме це дозволяє, у разі оскарження договору в суді, підтвердити добровільність дій сторін» [19, с. 132].

Таким чином, слід законодавчо передбачити укладання договору про сурогатне материнство в складній письмовій формі (з нотаріальним посвідченням).

Отже, договір вважатиметься укладеним з моменту його підписання та нотаріального посвідчення і його дія продовжуватиметься, поки сторони повністю не виконають свої зобов'язання або не відбудеться припинення зобов'язання іншим шляхом.

3.2. Підстави припинення договору сурогатного материнства

Цивільне законодавство в загальних положеннях про договори регулює лише зміну та розірвання договору, тому аналізуючи підстави припинення договору слід звернути увагу на підстави припинення зобов'язання, передбачені Главою 50 ЦК України.

Згідно ст. 599 ЦК України зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином.

При цьому необхідно констатувати наявність особливостей, що стосуються належного виконання договору, які слід враховувати при вирішенні питання щодо відповідальності. Якщо сурогатна мати виконувала всі умови договору, але бажаний результат не було отримано, договір все рівно повинен вважатися виконаним належним чином, адже імплантація ембріону, виношування, створення сприятливих умов для його внутрішньоутробного розвитку виступатимуть самостійними об'єктами правовідносин, які мали юридично значимий інтерес для замовників [21, с.84].

Припинення договору про сурогатне материнство має стосуватися не лише цивільно-правового аспекту відносин між сторонами, а й норм моралі. Так, народження дитини з вадами здоров'я за своєю суттю є неналежним виконанням договірного зобов'язання, що мало б призвести до розірвання договору та настання відповідальності. Однак, незахищеними залишаються права дитини з точки зору моралі та нівелюється наявність форс-мажору як правового явища. Тому розірвання договору з представленої причини на думку автора недопустиме. При цьому генетичні батьки не можуть бути позбавлені права, наданого ч.3 ст. 143 СК України, згідно з якою дитина може бути залишена батьками у пологовому будинку або в іншому закладі охорони здоров'я, якщо вона має істотні вади фізичного і (або) психічного розвитку, а також за наявності інших обставин, що мають істотне значення.

Особливістю договору про сурогатне материнство є також те, що він укладається до проведення самої процедури допоміжної репродуктивної технології. На практиці можуть бути випадки, коли ембріон не приживається в організмі сурогатної матері з біологічних причин. Така ситуація також не може вважатися неналежним виконанням умов договору сурогатною матір'ю, але може призвести до припинення договору про сурогатне материнство без застосування заходів цивільно-правової відповідальності.

Підставами для припинення договору про сурогатне материнство можуть бути, наприклад, факт народження мертвої дитини, смерть сурогатної матері чи замовників.

В останньому випадку виникає чимало проблем, вирішення яких є спірним, особливо за відсутності конкретних умов в договорі. Відкритим є питання чи може бути правонаступництво в договорі про сурогатне материнство на боці генетичних батьків? Автор вважає, що правонаступництво в даному випадку допустиме за згодою правонаступників загиблих, до яких перейдуть всі права та обов'язки сторони договору про сурогатне материнство. Бажано навіть в самому договорі завчасно вказати конкретних осіб, які виступатимуть стороною договору про сурогатне материнство в порядку правонаступництва.

Також невирішеним залишається питання хто має першочергове право забрати та зареєструвати дитину, яка народжена сурогатною матір'ю після смерті генетичних батьків, якщо правонаступництво за договором не відбулося з незалежних від сторін причин - сурогатна матір чи можливі правонаступники з боку батьків? Автор, приймаючи сторону захисту прав генетичних батьків, вважає, що в даному випадку за аналогією з усиновленням першочергове право забрати дитину мають правонаступники, родичі загиблих замовників. Лише в разі їхньої відмови таке право може надаватися сурогатній матері, оскільки її зобов'язання передати дитину після народження припиняється разом з іншими зобов'язаннями по договору.

Висновки

Сурогатне материнство є інститутом, який дозволяє певною мірою вирішити проблему осіб, які не можуть мати дітей. Даний інститут має соціальну значимість і не може бути проігнорований, хоча і викликає багато суперечок відносно моральної та етичної сторони цього явища. Таким чином, не може залишитися поза увагою і правове регулювання та оформлення відносин, що виникають при застосуванні процедури сурогатного материнства.

Інститут сурогатного материнства в порівнянні з іншими інститутами в праві України можна вважати новим. З огляду на це, в ньому все ще існують деякі прогалини та недоліки, які необхідно намагатися виправити. Так, доцільно було б внести наступні зміни в положення, що регулюють відносини, які складаються при укладанні договору сурогатного материнства:

- 1) визначити на законодавчому рівні поняття «сурогатне материнство», «договір сурогатного материнства», «сурогатна матір», «замовники»;
- 2) прийняти окремий нормативно-правовий акт, що регулює відносини сурогатного материнства;
- 3) затвердити примірний договір сурогатного материнства;
- 4) визнати за самотніми особами та особами, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах, право на участь у процедурі сурогатного материнства на боці замовника;
- 5) змінити мінімальний вік сурогатної матері з 18 на 21 рік у зв'язку з рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я;
- 6) встановити максимальний граничний вік для сурогатної матері – 38 років;
- 7) забезпечити можливість чоловіка сурогатної матері, якщо вона перебуває у шлюбі, бути стороною договору сурогатного материнства;

- 8) передбачити на законодавчому рівні вимоги до замовників (замовника) процедури сурогатного материнства;
- 9) обмежити право іноземців бути замовниками процедури сурогатного материнства в Україні, якщо в країні їх приналежності такий метод застосування репродуктивних технологій заборонений законом;
- 10) зобов'язати укладати договір сурогатного материнства в складній письмовій формі – з обов'язковим нотаріальним посвідченням.

Таким чином, сурогатне материнство в Україні потребує більш чіткої регламентації, основою якої виступатиме врахування інтересів дитини.

Список використаних джерел

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. – Ст. 141.
2. Конвенція ООН про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. – № 5. – С. 35–53.
3. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. №2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22. – Ст. 135.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. №435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№40-44. – Ст. 356.
5. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Закон України від 16 липня 1999 р. № 1007-14 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1999. - N 41. - Ст.377.
6. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 9 вересня 2013 р. № 787. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13>.
7. Про допоміжне материнство : проект Закону від 17 червня 2011 р. №8703. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=8703&skl=7.

Спеціальна література:

8. Ватрас В. А. Суб'єктний склад правовідносин щодо імплантації ембріона дитини жінці із генетичного матеріалу подружжя / В. А. Ватрас // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 4. – С. 73-74.
9. Верес Я. І. Проблеми правового регулювання сурогатного материнства / Я. І. Верес // Адвокат. – 2013. - №3 (150). - С. 27-31.

10. Гитлина К.А. Суррогатное материнство и в законодательстве Израиля и России / К.А. Гитлина // Ученые труды Российской академии адвокатуры и нотариата. - 2015. - № 1 (36). - С. 103 с.103-106
11. Головащук А.П. Правові аспекти договору про сурогатне материнство / А. П. Головащук // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2013. - № 9. - С. 73-78.
12. Квіт Н. М. Інститут сурогатного материнства: проблеми колізійного регулювання / Н. М. Квіт // Альманах міжнародного права. – 2016. – Вип. 14. – С. 38-48.
13. Коренга Ю. В. Договір сурогатного материнства / Ю. В. Коренга // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 5. – С. 133-137.
14. Красницька Л. Визначення походження дитини при застосуванні форм репродуктивної медицини за законодавством України / Л. Красницька // Підприємництво, господарство та право. —2004. — № 7. - С.31-33.
15. Митрякова Е.С. Правовое регулирование суррогатного материнства в России: дис. ... к.ю.н.: 12.00.03. / Е. С. Митрякова. - Тюмень, 2006. – 169 с. С. 82.
16. Москалюк В. Договір про сурогатне материнство / В. Москалюк // Нотаріат для Вас. – 2006. – № 12 (86). – С. 69-71.
17. Пестрикова А. А. Субъектный состав договора суррогатного материнства / А. А. Пестрикова // Цивилист. - 2007. - № 2. - С. 84-86.
18. Пестрикова А. А. Обязательства суррогатного материнства: дис. ... к.ю.н.: 12.00.03. / А.А. Пестрикова. - Самара, 2007. - 202с.
19. Розгон О. Сурогатне материнство: проблеми правового та договірного регулювання / О. Розгон // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2010. – №3 (51). - С.120-140.
20. Самойлова В.В. Суррогатное материнство как правовой институт / В.В. Самойлова // Теория и практика общественного развития. – 2014. - № 4. - С. 234 – 236 с.234

21. Ситдикова Л.Б. Понятие и правовая природа договора суррогатного материнства / Л. Б. Ситдикова // Вестник Московского городского педагогического университета. Серия: Юридические науки. - 2014. - № 4 (16). - С. 82-88. С. 84.
22. Сопель М.В. Правові аспекти сурогатного материнства: США та Україна / М.В. Сопель // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення). Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 17—18.04.2008. - м. Львів. - С. 314-318.
23. Сорокина Т.В. Суррогатное материнство: понятие и критерии его определения / Т.В. Сорокина // Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 5: Юриспруденция. - 2010. - Т. 5. - № 2 (13). - С. 216.
24. Стеценко С. Г. Медичне право України : підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. С. Г. Стеценка / Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців “Правова єдність”, 2008. – 507 с. 415
25. Явор О. А. Правові аспекти сурогатного материнства / О. А. Явор // Університетські наукові записки. – 2012. – №4 (44). – С. 127-133.

Матеріали практики:

26. Вирок № 15625789 Берегівський районний суд Закарпатської області від 17 травня 2011 року у справі № 1-131/11 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/15625789>.
27. Рішення № 33227545 Дзержинського районного суду м. Харкова від 16 серпня 2013 року у справі № 2011/21170/12 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33227545>.
28. Рішення № 69888313 Фрунзенського районного суду м. Харкова від 24 жовтня 2017 року у справі № 645/5956/16-ц [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69888313>.

Анотація

Актуальність теми. З огляду на низку причин, останнім часом проблемою населення багатьох держав світу є безпліддя, яке набирає все більшого поширення. Одним з рішень цієї проблеми можна вважати застосування допоміжних репродуктивних технологій, в першу чергу інституту сурогатного материнства. Сурогатне материнство має особливе значення, а, отже, потребує належного правового регулювання.

Мета роботи полягає в правовому аналізі законодавчих і наукових засад, які регулюють відносини, що виникають з сурогатного материнства, та розробленні пропозицій, спрямованих на їх удосконалення.

При написанні роботи були поставлені наступні завдання: визначити поняття сурогатного материнства та нормативно-правову базу його регулювання; дослідити особливості регулювання сурогатного материнства в зарубіжних країнах; з'ясувати правову природу і сутність договору сурогатного материнства; охарактеризувати сторони договору сурогатного материнства; встановити зміст договору сурогатного материнства; дослідити особливості укладання договору сурогатного материнства; здійснити аналіз підстав припинення договору сурогатного материнства.

Методологічну основу роботи складають як загальнонаукові, так і спеціальні методи: аналіз та синтез, діалектичний, порівняльно-правовий, логіко-юридичний.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновку, списку використаних джерел (28 найменувань) та двох додатків. Загальний обсяг роботи складає 33 сторінки.

Додаток №1

Додаток 17
до Порядку застосування
допоміжних репродуктивних
технологій в Україні
(пункт 6.4 розділу VI)

ЗАЯВА
сурогатної матері

Я, _____,
(прізвище, ім'я, по батькові, дата, рік народження)

паспорт: серія _____, № _____, виданий _____,

виявляю бажання стати сурогатною матір'ю. Я розумію, що для цього я повинна пройти клінічне обстеження. Заявляю, що повідомила лікаря закладу охорони здоров'я _____
(найменування)

усю відому мені інформацію про стан свого здоров'я, спадкові, венеричні, психічні та інші захворювання в моїй родині.

Я розумію, що результати мого обстеження будуть повідомлені не тільки мені, але й подружжю, яке страждає на безпліддя.

Я попереджена про те, що при проведенні процедури ДРТ можуть виникнути ускладнення, пов'язані з прийманням лікарських засобів. Мені зрозумілі переваги й можливі ризики застосування цих засобів. На використання цих лікарських засобів я

☐ даю згоду; ☐ не даю згоди.

Я попереджена про те, що вагітність і пологи можуть супроводжуватися розвитком ускладнень. Під час проведення цієї програми я зобов'язуюсь виконувати всі призначення лікаря і дотримуватися його рекомендацій.

Мені роз'яснено порядок проведення процедури і відомо, що може знадобитися не одна спроба, перш ніж настане вагітність, а також що процедура може виявитися безрезультатною.

Я підтверджую, що уважно прочитала і зрозуміла всю інформацію, в тому числі статті 123, 136 Сімейного кодексу України, і мала можливість обговорити з лікарем закладу охорони здоров'я всі питання, які мене цікавили або були незрозумілі мені в цій галузі. На всі поставлені питання я отримала відповіді, які мене задовольнили. Моє рішення є вільним і являє собою інформовану добровільну згоду на проведення процедури.

Я попереджена про те, що заклад охорони здоров'я _____

(найменування)

не вирішує юридичних питань, пов'язаних з оформленням дитини, яка народилась.

Сурогатна мати _____
(прізвище, ім'я, по батькові) _____
(підпис)

«___»_____ 20___ року

Заяву завірено:

Лікар _____
(прізвище, ім'я, по батькові) _____
(підпис)

«___»_____ 20___ року

Керівник закладу охорони здоров'я _____
(прізвище, ініціали) _____
(підпис)

«___»_____ 20___ року

М.П.

Додаток №2

Додаток 19
до Порядку застосування
допоміжних репродуктивних
технологій в Україні
(пункт 6.10 розділу VI)

ЗГОДА
чоловіка сурогатної матері на її участь у програмі сурогатного
материнства

Я,

(прізвище, ім'я, по батькові чоловіка, дата, рік народження)

паспорт: серія _____, № _____, виданий

згоден на участь моєї дружини

(прізвище, ім'я, по батькові дружини, дата, рік народження)

паспорт: серія _____, № _____, виданий _____

з якою перебуваю у зареєстрованому шлюбі, свідоцтво про реєстрацію
шлюбу № _____, видане

у програмі сурогатного материнства.

Зобов'язуюся не встановлювати особу реципієнтів, а також дитини, що народилась у результаті проведеної лікувальної програми ДРТ, та виконувати умови договору між реципієнтами та моєю дружиною.

Моє рішення є вільним і являє собою інформовану добровільну згоду на проведення цієї процедури.

Чоловік сурогатної матері _____
(прізвище, ініціали) (підпис)

Заяву завірено:

Керівник закладу охорони здоров'я _____
(прізвище, ініціали) (підпис)

«__» _____ 20__ року

М.П.